

Демченко Н.

**кафедра педагогіки та психології професійної
освіти Національного авіаційного університету м. Київ**

Професійна культура сучасного інженера

Інтенсивний розвиток інженерної діяльності на сучасному етапі розвитку людства відбувається в умовах постійних змін у соціальній, економічній, технологічній сферах, які обумовлені науково-технічним та соціальним прогресом, який являється характерною рисою нашого часу. Ці зміни зумовлюють принципово нові вимоги до особистості сучасного фахівця інженерної галузі, зокрема, такі як готовність до самоосвіти та самовдосконалення, потяг до постійного професійного зростання у конкурентному середовищі тощо. Таким чином, сучасний фахівець інженерної галузі має володіти не тільки технологічними знаннями, уміннями та навичками власної професії, але й бути ерудованим, творчим, готовим до дослідницької роботи, до реалізації особистісного підходу щодо проектування стратегії власного професійного становлення, а також, здатний до самоактуалізації у своїй професійній діяльності. Тому надзвичайно важливого значення в сучасних умовах, набуває потреба формування та розвитку професійної культури сучасного інженера. Це поняття є не тільки обов'язковим елементом професіоналізму, що ґрунтується на загальній культурі людини, а й передбачає такий розвиток професійної компетентності інженера у сфері його професійної діяльності, який дозволяє результати цієї діяльності прирівнювати до рівня основних життєвих цінностей, завдяки чому формується почуття власної гідності та особистої відповідальності перед іншими людьми за результати своєї діяльності, за можливі наслідки технічних чи управлінських рішень.

Аналізуючи зміст сучасної інженерної освіти, можна зробити висновок їй притаманна орієнтація на здобуття конкретних знань у сфері техніки та

технологій. Водночас, поза межами уваги педагогів залишалися питання формування світогляду фахівця загалом, і світоглядним поглядам спеціальних дисциплін, зокрема. Розвиток техніки розглядався як самодостатній процес у відриві від людини, від її особистісних потреб та інтересів. Цей розрив, особливо в умовах масової підготовки інженерів, породжував технократизм мислення, зменшення ролі психологічних чинників, в результаті чого порушилася гармонія відносин у системі «людина-суспільство-природа-техніка», і як наслідок погіршився вплив на природне середовище, зростає кількість техногенних аварій та катастроф з одночасним погіршенням їх наслідків та вартості їх ліквідації. Значною мірою через технократизм світ, по суті, опинився на грані глобальної екологічної катастрофи. [1].

Той факт, що традиційна система інженерної освіти себе вичерпала усе більше усвідомлюють як провідні фахівці у галузі педагогіки вищої школи, так і науковці з філософії освіти, керівники окремих вищих навчальних закладів. Це усвідомлення привело до потреби розробки нової філософії інженерної освіти, насамперед її гуманізації та гуманітаризації [2].

Аналіз стану досліджень з даної теми виступає свідченням її актуальності та практичної значущості. Це можна простежити в роботах українських науковців, зокрема, Є.Є. Александрова, В.П. Андрущенко, В.Ю. Бикова, С.У. Гончаренка, І.А. Зязюна, В.Г. Кременя, В.О. Кудіна, О.Г. Романовського та ін., російських дослідників Є.О. Клімова, Ю.К. Бабанського, Б.А. Душкова, В.В. Горшкова, В.Г. Горохова, О.В. Долженко, А.А. Вербицкого та ін., зарубіжних Х. Ленка, Л. Мемфорда, А. Печчеї та ін. В цих роботах проаналізовано основні проблеми сучасної професійної, в тому числі й інженерної освіти, та доцільні шляхи їх вирішення, суспільні вимоги до професійної компетенції сучасного інженера.

Однак, не дивлячись на широке наукове висвітлення даної проблематики, за межами багатьох досліджень залишаються невирішеними такі аспекти проблеми, як дослідження сутності та структури феномена професійної культури сучасного фахівця інженерної галузі.

Під професійною культурою сучасного фахівця ми розуміємо сукупність принципів, норм, правил, методів які сформувалися історично конкретною соціально-професійною групою, що регулюють професійну діяльність фахівця.

В структурі професійної культури можна виділити два блоки: професійно-організаційний (знання, вміння, досвід, майстерність) та соціально-моральний (ціннісні орієнтації, морально-вольові якості, що визначають ставлення до предмета, процесу, суб'єкту діяльності, результатів праці). Крім того, невід'ємною складовою професійної культури є професійна компетентність – володіння системою знань, умінь та навичок, достатньою для успішного розв'язання професійних завдань що відповідають функціональним обов'язкам працівника. Професійна культура, крім того, пов'язана з усіма компонентами особистісної культури, в першу чергу, з моральною, правовою, гендерною, розумовою, естетичною, екологічною [3].

Поняття «професійна культура», отримало широке розповсюдження у вітчизняній педагогічній науці у 80-х роках ХХ століття, і в багатьох дослідженнях розглядалося у вигляді специфічної якості фахівця, в якій розкривається зміст особистісної культури, що визначається специфікою професії та професійної діяльності.

Змістовне наповнення поняття «професійна культура» конкретизується в контексті тієї чи іншої професії, а його виділення як основної якості певної професійної групи є результатом розподілу праці, яке дозволило виділити певні види спеціальної діяльності. Розподіл праці призводить до закріплення суб'єктів за визначеними видами діяльності. Це означає, що кожному суб'єкту діяльності притаманний свій рід занять, тобто професія. Професія - це вид людської діяльності що ґрунтується на володінні комплексом теоретичних знань та практичних навичок, які набуті в результаті професійної підготовки та досвіду роботи. Назва професії визначається характером та змістом діяльності. Тим самим, професія дозволяє людині включатися в систему соціальних відносин.

Базовим поняттям, що відображає якісні характеристики будь-якої професії, є поняття «професійна культура». Саме в цьому розумінні професійна культура виявляє творчу сутність людини в даній професії. Тому треба розводити такі поняття як культура і прагматизм, зокрема, кількісні та інші економічні показники результатів діяльності (якими б високими вони б не були). Професійна культура покликана виявити потенціал людини через реалізацію природних задатків людини в сукупності із вже набутими знаннями та практичним досвідом.

Аналіз змістовної складової професійної культури дозволяє зробити висновок що це є сукупність різноманітних якостей фахівця які відповідають вимогам професійної діяльності, а також, мають на меті забезпечення ефективної професійної діяльності. Ці якості характеризують рівень соціально-професійного розвитку суб'єктів діяльності в різних галузях суспільного розподілу праці, а також способи реалізації їхнього потенціалу у професійній діяльності. Сутність професійної культури можна охарактеризувати також, як сукупність основних ціннісних орієнтирів які фахівець виробляє для соціальної взаємодії з іншими фахівцями та соціальним середовищем.

Як системна якість професійна культура має три рівні:

Перший – рівень соціально-професійного розвитку суб'єктів в певному виді діяльності;

Другий – засоби реалізації внутрішнього потенціалу людини;

Третій – сукупність норм, правил та моделей поведінки, пов'язані із специфікою даної професійної діяльності, а також результат цієї діяльності як певної цінності що має значення як для фахівця так і для суспільства.

В системі сучасних ринкових відносин велика увага приділяється таким якостям фахівця інженерної галузі як: професійна компетентність, ерудиція, високий рівень, технологічної, загальнокультурної та психологічної підготовленості, уміння творчо та продуктивно використовувати свої знання, уміння та навички.

Таким чином, ступінь професійного розвитку особистості характеризується значною мірою рівнем професіоналізму, та його основною складовою «професійною культурою» яка виражає суб'єктивну готовність людини до вирішення професійних завдань. Відомий радянський психолог К.К. Платонов зазначав, що професійна готовність фахівця – це суб'єктивний стан особистості яка вважає себе підготовленою до виконання відповідної професійної діяльності, та готової її виконувати.

Таким чином, як зазначалося вище професійна культура є складним, багаторівневим, різноплановим, системним особистісним утворенням людини. Поряд з цим, професійна культура передбачає наявність у фахівця відповідного рівня здоров'я, сформованості та розвитку необхідних для ефективної професійної діяльності фізичних якостей, оскільки будь-яка інженерна діяльність передбачає той чи інший рівень докладання фахівцем фізичних та психічних сил.

Професійна готовність фахівця інженерної галузі розглядається нами, як така що базується на двох рівнях:

- потенційний, професійна готовність особистості до відповідної діяльності;
- ситуативний, стан відповідної внутрішньої змобілізованості та функціональної готовності фахівця вирішувати конкретні професійні завдання у відповідних умовах.

З іншого боку, навіть добре підготовлений до вирішення професійних завдань фахівець, в потрібний момент, може виявитися не готовим до відповідної професійної діяльності, тобто його психічна регуляція професійної поведінки та діяльності, певним чином, може бути не актуалізована. У такому випадку, ефективне здійснення професійної діяльності буде або малоефективним або неможливим. Таким чином, обов'язковим елементом професійної культури сучасного інженера має бути, здатність до саморегуляції та мобілізації свого професійного (духовного, особистісного та фізичного) потенціалу для вирішення професійних завдань.

Особливу роль, на наш погляд, у процесі формування професійної культури сучасного інженера, відіграє його комунікативна готовність. Така готовність передбачає наявність у фахівця достатнього рівня розвитку умінь та навичок конструктивної взаємодії з іншими людьми та професійним середовищем. Комунікативна готовність особистості професіонала можлива лише при достатньому рівні володіння мовленнєвою культурою. Мовленнєва культура фахівця – важливий рівень розвитку культури мислення, а професійно-мовленнєва культура фахівця – показник розвитку його професійного мислення. Тому, розвиток загальної мовленнєвої культури у процесі професійної підготовки фахівців-інженерів, є однією із основних умов формування комунікативної компетентності сучасного фахівця.

Комунікативна компетентність виявляється у відношенні до людей, до самого себе, особливостях взаємовідносин між людьми, умінні контролювати та регулювати власну поведінку, аргументувати власну позицію, конструктивно взаємодіяти з іншими фахівцями. З допомогою комунікативного компонента професійної культури, фахівець попереджує виникнення ускладнень у міжособистісній взаємодії, а також, прогнозує результативність міжособистісної та ділової взаємодії.

Важливим елементом професійної культури сучасного інженера є його готовність та здатність до професійного та особистісного самоствердження, тобто, намагання найбільш повно реалізувати себе як при вирішенні професійних завдань, так і у взаємодії з колегами по роботі.

Успішність професійної діяльності фахівця інженерної галузі багато в чому залежить від його психологічної готовності до пошуку нових способів вирішення професійних завдань. Такий фахівець стає конкурентоздатним в сучасних ринкових умовах, а також, володіє готовністю успішно діяти на сучасному ринку праці.

Крім вищезазначеного, професійна культура сучасного інженера включає в себе моральну культуру. Моральна культура фахівця являє собою сукупність діючих моральних знань, певного типу мислення, та відповідної моделі

поведінки. Обов'язковим елементом етичної культури фахівця – це наявність етичних переконань та установок. На думку Крилової Н.Б. моральний фактор у професійній культурі це – відповідальність у професійній діяльності, моральні переконання, відкритість, доброзичливість, уміння працювати з людьми, увага та довіра до людей, чесність, готовність підкорити власні інтереси суспільним, оптимізм, вимогливість до себе, самокритичність, вимогливість до себе, почуття власної гідності, ерудиція, потреба у постійній самоосвіті [4].

У професійній діяльності сучасного інженера ступінь сформованості складових професійної культури можуть не співпадати: кваліфікований фахівець з відсутністю моральної основи, або порядна людина, але низько кваліфікований фахівець. Ці варіанти є негативним явищем у професійній діяльності сучасного фахівця.

В структурі діяльності сучасного фахівця типологія його професійної культури визначається його професією. Якщо для лікаря, викладача моральна складова являє собою елемент не тільки духовної культури, але й є стрижневим компонентом їхньої професійної культури, то для інженера – це своєрідна конструкція, яка визначає можливість реалізації його професійних якостей та визначає стійкість його переконань.

Розвиток моральної складової професійної культури фахівців інженерної галузі актуалізує фактор зростання відповідальності фахівців за свої професійні дії: В наш час, наслідки неправильних рішень відображаються на життєдіяльності людей. Тому, професійний рівень фахівця інженерної галузі, його моральна культура, повинні гарантувати надійність та стабільність.

Поняття «відповідальність» стає ключовим в характеристиці сучасного фахівця-інженера, оскільки, технічна діяльність, більш ніж будь яка інша, виховує почуття відповідальності за свої вчинки. А це почуття є основою моральної складової професійної культури сучасного фахівця інженерної галузі.

Список літератури:

1. Пономарьов О.С. Невідкладність проблем формування загальної професійної культури сучасних фахівців /Педагогіка і психологія. 2002. - №3. С. 88-92
2. Пономарьов О.С. Розвиток креативності в системі формування професійної культури інженера // Теорія і практика управління соціальними системами. 2005. - №4. С.43-49.
3. Енциклопедія освіти /Академія педагогічних наук України; головний ред.. В.Г. Кремень. – К.: Юринком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Крилова Н.Б. Формирование культуры будущего специалиста. М.: Просвещение. – 1990. -190 с.

N. Demchenko

PROFESSIONAL CULTURE OF MODERN ENGINEERS

The article deals with theoretical and methodological preconditions of structure and level of professional culture of modern engineers. It is claimed that they are caused by the determining factors of the modern stage of human development. The influence of these factors on the character and essence of professionalism new understanding is shown.

Н. Демченко

Профессиональная культура современного инженера

В статье рассматриваются теоретические аспекты развития профессиональной культуры современного инженера. Проанализированы структура и содержание профессиональной культуры современного инженера на современном этапе. Определена роль профессиональной культуры в процессе личностного и профессионального развития современного специалиста.